

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 11, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338.242

Ю. В. Вдовиченко,
к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки, Черкаський державний технологічний університет
М. М. Лещенко,
к. е. н., старший викладач кафедри міжнародної економіки, Черкаський державний технологічний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЕОЕКОНОМІЧНИХ ПОЗИЦІЙ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ У СВІТОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Y. V. Vdovychenko,
Ph.D., assistant professor of International Economics, Cherkasy State Technological University
M. M. Leshenko,
Ph.D., senior lecturer, Department of International Economics, Cherkasy State Technological University

TRANSFORMATION OF GEO-ECONOMIC POSITIONS OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS IN THE GLOBAL ECONOMY

В статті проаналізовано роль ТНК у сучасній світовій економіці. Визначено особливості динаміки показників розвитку транснаціональних корпорацій та міжнародного виробництва. Проведено дослідження особливостей динаміки потоків вхідних та вихідних прямих іноземних інвестицій.

The following article includes analyzes of the role of transnational corporations in the modern global economy. The features of the dynamics of the development of transnational corporations and international production. The research of the dynamics characteristics of the input and output flows of foreign direct investment was held.

Ключові слова: транснаціональна корпорація, іноземні інвестиції, міжнародне виробництво, іноземний філіал, конкурентоспроможність, перехідна економіка.

Keywords: transnational corporation, foreign investment, international production, a foreign branch, competitiveness, transition economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В сучасних умовах глобалізації, складений світовий порядок все більшою мірою обумовлюється тенденціями та закономірностями економічного розвитку. На сьогодні, світова економіка перетворюється в самостійний суб'єкт, який функціонує та розвивається на полі національних держав, а процеси транс націоналізації стають основним чинником, що стимулюють розвиток гео економічних процесів. Транснаціональні корпорації (ТНК) стають рухомою силою найважливіших процесів сучасної економіки: визначають динаміку, структуру, рівень конкурентоспроможності товарів та послуг на світовому ринку; володіють цілими виробничо-збутовими комплексами за межами країн-базування; контролюють міжнародний рух капіталів та безпосередньо визначають тенденції та особливості потоків прямих іноземних інвестицій у світовому господарстві.

Актуальність дослідження зумовлена формуванням стійкої тенденції посилення ролі ТНК у світовій економіці. Зокрема, вони, як ключові суб'єкти міжнародного бізнесу, перетворюють світову економіку у глобалізовану систему міжнародного виробництва, з одночасним прискоренням науково-технологічного прогресу, підвищенням ефективності виробничих процесів, вдосконаленням форм менеджменту міжнародних корпорацій, розширюючи масштаби власного бізнесу на просторах різних країн та континентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку транснаціонального бізнесу загалом, та особливості діяльності ТНК, зокрема, вже тривалий час перебувають у колі наукових інтересів вітчизняних та закордонних дослідників. Так, базові основи функціонування транснаціональних корпорацій в системі міжнародного бізнесу відображені в роботах Дж. Даннінга, Р. Гріффіна, М. Портера, А. Дж. Стрікланда, А. А. Томпсона; теоретичні та практичні аспекти діяльності ТНК як особливих інтеграційних структур розглядали у власних дослідженнях такі вітчизняні науковці як І. Бейцун, І. Лукач, В. Македон, Ю. Макогон, Т. Орехова, О. Рогач, І. Сазонець, І. Ханін, О. Чернега, О. Ястремська та інші. В той же час, не дослідженими залишаються питання зміни позицій транснаціонального капіталу в довгостроковій перспективі, оскільки протягом останніх 20-30 років відбулися істотні зміни у потоках прямих іноземних інвестицій (ПІІ) як серед країн-донорів і країн-реципієнтів транснаціонального капіталу, так і в галузевому розрізі. Зокрема, серед найяскравіших тенденцій гео економічного розвитку останніх років є посилення позицій країн, що розвиваються у світовому господарстві, переважно за рахунок високих темпів зростання інвестиційних витрат національних ТНК. Крім того, відзначимо тенденцію зростання обсягів іноземного капіталу до країн, що розвиваються, переважно за рахунок великих та динамічних внутрішніх ринків, лібералізації промисловості та великих запасів природних ресурсів. Дані питання формують коло питань, яким присвячена дана публікація.

Формування цілей статті. Метою даного дослідження є визначення базових тенденцій та особливостей трансформації гео економічних позицій ТНК у світовому господарстві. Основними завданнями дослідження є: проаналізувати роль ТНК у сучасній світовій економіці; визначити особливості динаміки показників розвитку транснаціональних корпорацій та міжнародного виробництва; дослідити особливості динаміки потоків вхідних та вихідних прямих іноземних інвестицій; визначити частку розвинутих країн та країн, що розвиваються у загальному обсязі накопичених прямих іноземних інвестицій; з'ясувати особливості зміни галузевого розподілу діяльності ТНК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кількість ТНК у світовій економіці зростає доволі швидкими темпами, так за даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) у 1970 р. їх нараховувалось 7,3 тисяч з оборотом у розмірі 626 млн. дол. США; на початок 1990-х років їх кількість зросла практично у п'ять разів і становила вже 37 тисяч, а у 2012 р. налічувалось біля 82 тис. ТНК з загальним оборотом близько 30 трлн. дол. США. Не дивлячись на те, що найбільші ТНК за національною ознакою належать до розвинутих країн, насамперед США, Європейського Союзу та Японії, за останні роки активно розвивають власну діяльність ТНК з емерджентних економік (таблиця 1).

Таблиця 1.
Особливості географічного розташування ТНК у світі, 2010 р. [4]

Регіон / економіка	Кількість материнських компаній, зареєстрованих в регіоні	Кількість закордонних підрозділів, розташованих в регіоні
<i>Розвинуті країни</i>	73 144	373 612
Європа	53 751	323 433
Європейський Союз	47 455	310 074
Данія	2 077	3 774
Франція	3 222	20 548
Німеччина	8 346	19 229
Швеція	1 934	12 861
Великобританія	7 398	45 466
Швейцарія	4 094	6 905
Північна Америка	11 257	33 759
Канада	1 565	6 508
Сполучені Штати Америки	9 692	27 251
Японія	4 543	2 948
<i>Країни, що розвиваються</i>	30 209	512 531
Азія та Океанія	25 182	484 224
Китай	12 000	434 248
Індія	1 078	2 033
Сінгапур	1 332	11 064
Латинська Америка та Карибський басейн	4 406	21 634
Південно-Східна Європа і СНД	433	5 971
Російська Федерація	116	2 139
Україна	38	872

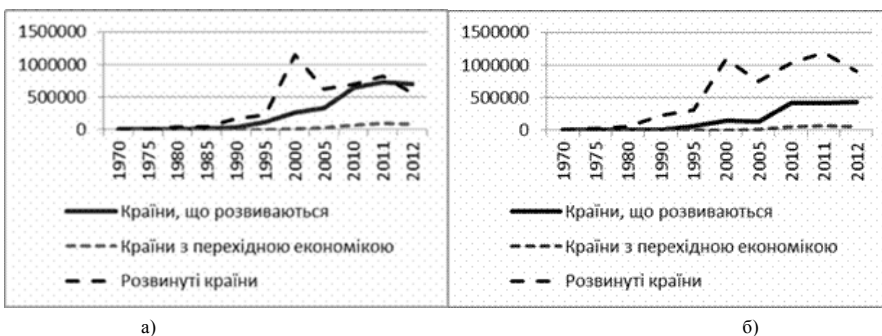
Відзначимо, що значення ТНК у міжнародному виробництві, торгівлі безперервно зростає, що відображається у показниках зростання частки закордонного сектору у діяльності провідних корпорацій світу, а саме – вартості закордонних активів, обсягів закордонних продажів та кількості зайнятих на закордонних підрозділах ТНК (таблиця 2). Зокрема, обсяг продажів іноземних філіалів транснаціональних корпорацій з 1980 року зріс з 2465 млрд. дол. США до 29298 млрд. дол. США; ВВП іноземних філіалів у 2010 році склав 5812 млрд. дол., що значно більше ніж в 1980 році; одночасно збільшився і обсяг експорту іноземних філіалів ТНК, що свідчить про підвищення значення і рівня конкурентоспроможності транснаціональних корпорацій та їх підрозділів на світовому ринку. Кількість працівників в іноземних філіалах ТНК також збільшується і у 2010 році складала 79,9 млн. чол.

Таблиця 2.
Окремі показники діяльності ТНК та міжнародного виробництва (складено автором за джерелом [5])

Показники	Вартість в поточних цінах, млрд. дол. / частка у загальносвітових показниках, %							
	1980		1990		2000		2010	
Обсяг продажу іноземних філіалів	2465	4,7	6026	6,63	18517	10,7	29298	9,1
ВВП іноземних філіалів	565	31,3	1477	43,4	3495	40,2	5812	33,9
Експорт іноземних філіалів	637	0,9	1498	1,03	2600	1,91	5186	2,4
Чисельність працівників іноземних філіалів, млн.	17,5	4,7	24,5	6,63	53,6	10,7	79,9	9,1

В той же час, частка ВВП закордонних підрозділів транснаціональних корпорацій у світовому обсязі ВВП з 1980 року до 2000 року значно підвищилася, і складала 10,8% загального ВВП. Проте за період 2000 – 2010 роки дана частка трохи зменшилася до 9,14%. Найбільше значення частки експорту іноземних філіалів зафіксовано у 1990 році, що становило 43,43% загальносвітового експорту. Після 1990 року і до 2010 року дане значення частки зменшилося на 10%. Зменшення по обом показникам, на нашу думку, пов'язано з наслідками світової фінансової кризи, що призвело до погіршення основних показників діяльності ТНК та неповного подолання негативних тенденцій, викликаних наслідками світової рецесії. Проте, чисельність працівників продовжує зростати, і разом з тим зростає значення частки у загальносвітовій кількості зайнятих, незважаючи на хвилю звільнень та скорочень працівників у посткризовий період.

В контексті даного дослідження слід звернути увагу на тенденції розвитку потоків ПІІ між країнами світу. Так, хоча за останні 30 років позиції розвинутих країн все ще залишаються лідируючими, проте за темпами залучення інвестицій ряд країн, що розвиваються значно випереджають традиційних лідерів (рис.1)

а) б)
Рис. 1. Динаміка залучених(а) та вкладених (б) ПІІ за групами країн
(складено автором за джерелом [2])

Головну роль у позитивній динаміці притоків іноземних інвестицій відіграють країни, що розвиваються та їх більш високі темпи економічного розвитку, а також поступове збільшення інвестицій в країнах з перехідною економікою. Згідно з даними про обсяг залучених ПІІ, у 2012 році він склав 1350925,7 млн. дол., що значно перевищує їх обсяг у 1980 році, який склав 54069 млн. дол. США. Цей приріст відбувся на тлі збільшення прибутків транснаціональних корпорацій (ТНК) та відносно високих темпів економічного зростання в країнах, що розвиваються. Із групи розвинутих країн найбільшими притоками ПІІ характеризуються Німеччина, Франція, Великобританія, Канада, США. Обсяг ПІІ приймаючих країн у країнах, що розвивається збільшився з 7469 млн. дол. США у 1980 році до 702825,6 млн. дол. США. У 2012 р. Серед країн, що розвиваються найбільші обсяги залучених ПІІ були зафіксовані в економіці Китаю. Притік іноземних інвестицій до країн, з перехідною економікою значно менший, ніж в розвинутих чи країнах, що розвиваються, але також характеризується помірними темпами приросту за 30

років.

Схожі тенденції можна відмітити і для показників накопичених ПІІ, обсяги яких постійно зростають. За 20 років це значення збільшилось більше ніж в 10 разів і становить 22812680 млн. дол. США. Найбільшим обсягом накопичених серед 3 груп країн характеризуються розвинені країни, з розміром 14220303 млн. дол., що складає 62% загального обсягу накопичень. Обсяг накопичення залучених інвестицій країн, що розвиваються дорівнює 7744523 млн. дол. США, що складає 33,95% від загального обсягу. Накопичені ввезені інвестиції країн з перехідною економікою складають всього 3,72% світового обсягу інвестицій.

Схожі тенденції слід відмітити і серед накопичених вивезених інвестицій. За останні 20 років це значення збільшилось більше ніж в 10 разів і становить 23592739 млн. дол. США. Найбільшим обсягом накопичених ПІІ серед 3 груп країн володіють все ще розвинені країни, з розміром 18672623 млн. дол. США, що складає 79,14% загального обсягу накопичень. Обсяги накопичень вивезених інвестицій країн, що розвиваються дорівнює 4459356 млн. дол. США, що складає 18,9% від загального обсягу. Накопичені вивезені інвестиції країн з перехідною економікою складають всього 1,95% світового обсягу інвестицій. В той же час, відмітимо, що за темпами зростання накопичених ПІІ (як вхідних так і вихідних) країни, що розвиваються значно випереджують розвинуті країни (рис. 2).

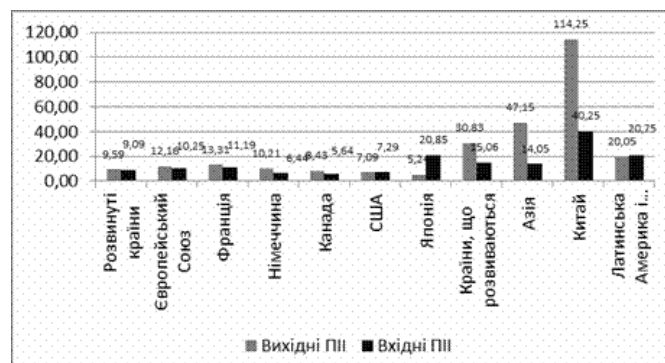

Рис. 2. Темпи зростання накопичених вхідних та вихідних ПІІ за групами країн, 1990-2012 рр. кількість разів
(складено автором за джерелом [3])

Слід відзначити, що протягом останніх років змін зазнала і галузева структура діяльності ТНК. Зокрема, за період з 1990 по 2011 рік, помітно, що у світі обсяг залучених ПІІ у всі сфери діяльності збільшився практично в 10 разів. За структурою розподілу інвестицій більша їх частина припадає на сферу послуг, ніж на промисловість. Проте, ця різниця між галузями суттєво збільшилася за 20 років, оскільки якщо в 1990 році на промисловість припадало 853716 млн. дол. США, а на послуги – 1012673 млн. дол. США, то у 2011 році на промисловість припадало 5219557 млн. дол. США залучених інвестицій, а на послуги – 13288090 млн. дол. США. У сфері послуг найбільшими інвесторами стали ТНК з торговельного сектору і у 1990 році і у 2011 році, друге місце за обсягом вкладених інвестицій у світі займають ТНК, що функціонують у сфері транспортних послуг [1]. В цілому ж, напрями розподілу залучених та вкладених прямих іноземних інвестицій за галузями та секторами економіки співпадають, основними з них є торгівля, видобувна промисловість, транспортні послуги та хімічна промисловість.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень. Таким чином, транснаціональні корпорації на сьогодні є особливими учасниками міжнародних економічних відносин, що здатні порушити ізоляцію національних економік, залучаючи їх глобальних виробничо-збутових процесів. В середньостроковій перспективі ТНК, як і раніше, прагнутимуть до зростання рівня інтернаціоналізації власної діяльності, що стане своєрідним поштовхом до відновлення потоків іноземних інвестицій у світовому господарстві. На міжнародних ринках капіталу з'явилися нові гравці – насамперед ТНК з країн, які внаслідок поглиблення інтернаціоналізації власних компаній стають новим та важливим джерелом іноземних інвестицій – країн, що розвиваються, а ряд галузей, навіть після нищівного удару кризи, залишаються доволі привабливими для інвестиційних програм ТНК. Перспективи подальших досліджень стосуватимуться ґрунтовного аналізу основних форм діяльності ТНК на міжнародних ринках, що дозволяє їм істотно впливати та економічний розвиток країн-базування материнських компаній та країн-розміщення філіалів та дочірніх підрозділів ТНК.

Література.

1. Estimated world outward FDI stock, by sector and industry, 1990 and 2011. Annex Table 24 UNCTAD [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx> (Дата останнього звернення : 15.10.2013 р.)
2. Inward and outward foreign direct investment flows, annual, 1970-2012. UNCTAD, UNCTADstat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx> (Дата останнього звернення: 15.10.2013 р.)
3. Inward and outward foreign direct investment stock, annual, 1980-2012. UNCTAD, UNCTADstat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=89> (Дата останнього звернення : 18.10.2013 р.)
4. Number of parent corporations and foreign affiliates, by region and economy, latest available year. UNCTAD [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unctad.org/Sections/dite_dir/docs/WIR11_web%20tab%2034.pdf (Дата останнього звернення : 1.11.2013 р.)
5. World Investment Reports, UNCTAD [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://unctad.org/en/Pages/Publications/WorldInvestmentReports\(1991-2009\).aspx](http://unctad.org/en/Pages/Publications/WorldInvestmentReports(1991-2009).aspx) (Дата останнього звернення : 1.11.2013 р.)

References.

1. Estimated world outward FDI stock, by sector and industry, 1990 and 2011. Annex Table 24 [Electronic resource] / UNCTAD. – Mode of access : <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx> (Accessed 15 Oct 2013)
2. Inward and outward foreign direct investment flows, annual, 1970-2012. UNCTAD, UNCTADstat [Electronic resource]– Mode of access : <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx> (Accessed 15 Oct 2013)
3. Inward and outward foreign direct investment stock, annual, 1980-2012. UNCTAD, UNCTADstat [Electronic resource] – Mode of access: <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=89> (Accessed 18 Oct 2013)
4. Number of parent corporations and foreign affiliates, by region and economy, latest available year. UNCTAD [Electronic resource] – Mode of access: http://unctad.org/Sections/dite_dir/docs/WIR11_web%20tab%2034.pdf (Accessed 1 Nov 2013)
5. World Investment Reports, UNCTAD [Electronic resource] – Mode of access: [http://unctad.org/en/Pages/Publications/WorldInvestmentReports\(1991-2009\).aspx](http://unctad.org/en/Pages/Publications/WorldInvestmentReports(1991-2009).aspx) (Accessed 1 Nov 2013)

Стаття надійшла до редакції 19.11.2013 р.